

Earth, Life & Social Sciences

Schipholweg 77-89

2316 ZL Leiden

Postbus 3005

2301 DA Leiden

www.tno.nl

T +31 88 866 90 00

TNO-rapport

TNO/LS 2015 R11197

Het effect van media-aandacht voor het gebruik van mogelijk ondeugdelijke naalden in het voorjaar van 2015 op de bereidheid van moeders om hun dochter te laten vaccineren tegen HPV

Datum	10 september 2015
Auteur(s)	Dr. T.G.W.M. Paulussen Dr. H.M. van Keulen Dr. M. Keer
Projectnummer	060.14401/01.21
Aantal pagina's	12 (incl. bijlagen)
Opdrachtgever	RIVM

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2015 TNO

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Onderzoeksvragen	3
2	Methoden	4
2.1	Analyses	4
3	Resultaten	6
4	Conclusies.....	11

1 Inleiding

In het voorjaar van 2015 zijn in het kader van een grootschalig educatief experiment metingen verricht onder moeders waarvan hun dochter zou worden opgeroepen voor de HPV-vaccinatie. Dit veldexperiment had als doel om de effectiviteit van online getailorde voorlichting over de HPV-vaccinatie te onderzoeken bij deze moeders. Moeders die meededen aan het veldexperiment werden aselect toegewezen aan één van de twee onderzoekscondities: 1) experimentele conditie (online getailorde voorlichting over de HPV-vaccinatie); en 2) controle conditie (reguliere voorlichting). Voor en na dit veldexperiment zijn de deelnemende moeders onder meer gevraagd naar hun attitude ten opzichte van het laten vaccineren van hun dochter en naar hun bereidheid (intentie) daartoe. Onvoorzien verschenen niet lang na de nameting van dat veldexperiment diverse berichten in de media over het gebruik van mogelijk ondeugdelijke ("lekkende") naalden, ook bij het Rijksvaccinatieprogramma, die de gezondheid zouden schaden. En dat ten tijde van de start van de jaarlijkse landelijke HPV-inentingscampagne. Uit voorzorg besloot de overheid het gebruik van die naalden tijdelijk stop te zetten totdat nader onderzoek uitsluitsel zou bieden over de veiligheid van die naalden. Deze gebeurtenissen waren de aanleiding voor onderhavig onderzoek (het "natuurlijke" veldexperiment) naar het effect van negatieve media-aandacht op de attitude en vaccinatiebereidheid van de moeders.

Wanneer in dit rapport wordt gesproken over *attitude* en *intentie*, wordt bedoeld:

- de attitude van moeders ten opzichte van het laten vaccineren van hun dochter(s) tegen HPV;
- de intentie van moeders ten aanzien van het laten vaccineren van hun dochter(s) tegen HPV.

1.1 Onderzoeksvragen

1. Zijn de attitude en intentie veranderd in de periode waarin de media berichten verschenen over het gebruik van ondeugdelijke naalden?
2. Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet aan berichten over ondeugdelijke naalden zijn blootgesteld?
3. Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet op de hoogte waren van het besluit van de overheid om uit voorzorg de naalden voorlopig niet meer te gebruiken?
4. Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van blootstelling aan berichten over de ondeugdelijke naalden tussen moeders in de beide onderzoekscondities van het grootschalig educatief veldexperiment dat aan die berichtgeving vooraf ging?
5. Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van kennis over het besluit van de overheid om de naalden uit voorzorg niet te gebruiken tussen de moeders in de beide onderzoekscondities van dat grootschalig educatief veldexperiment?

2 Methoden

Bij een selectie van moeders uit de experimentele en controle conditie van het grootschalig educatief veldexperiment dat reeds door TNO werd uitgevoerd is aanvullend een tweede nameting verricht. De eerste nameting van dat educatief experiment wordt dan ook beschouwd als een zuivere voormeting van het “natuurlijke” veldexperiment.

Alle moeders uit het online panel van Veldkamp die de eerste nameting van het educatieve veldexperiment hebben ingevuld, werden opnieuw aangeschreven voor deelname aan de nieuw ingelaste tweede nameting (N=472). In totaal hebben 348 moeders (74%) de vragenlijsten van beide nametingen ingevuld; waarvan 155 moeders (45%) uit de experimentele conditie en 193 moeders (55%) uit de controle conditie van het eerdere educatieve veldexperiment.

Middels een verkorte vragenlijst kregen zij opnieuw de vragen voorgelegd over hun algemene attitude (4 items), attitudezekerheid (1 item) en hun intentie tot het laten vaccineren van hun dochter (2 items). Dezelfde vragen waren ook opgenomen in de voor- en nameting van het eerdere educatief veldexperiment.

Aan de verkorte vragenlijst van de “tweede nameting” zijn nog vragen toegevoegd over blootstelling (zelf-gerapporteerd) aan de berichtgeving over de mogelijk ondeugdelijke naalden en bekendheid met het besluit van de overheid om die naalden uit voorzorg niet langer te gebruiken. Indien de moeders aangaven dat zij waren blootgesteld aan betreffende berichtgeving, is hen gevraagd via welke kanalen zij hiervan hadden kennisgenomen. De items van de “tweede nameting” zijn in Tabel 1 weergegeven, evenals gemiddelde, standaarddeviatie en Cronbach's alpha in geval van geschaalde variabelen.

2.1 Analyses

Onderzoeksvraag 1 *‘Zijn de attitude en intentie veranderd in de periode waarin de media berichten verschenen over het gebruik van ondeugdelijke naalden?’* is beantwoord door middel van drie T-toetsen met gepaarde steekproeven uitgevoerd voor de drie criteriumvariabelen (attitude, attitudezekerheid en intentie). Bij elke gepaarde T-toets werd het verschil onderzocht tussen nameting 1 en nameting 2 per criteriumvariabele.

Onderzoeksvraag 2 *‘Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet aan berichten over ondeugdelijke naalden zijn blootgesteld?’* werd onderzocht met behulp van drie meervoudige lineaire regressies. De afhankelijke variabelen waren respectievelijk: attitude, attitudezekerheid en intentie zoals gemeten op de tweede nameting. In elk van deze drie regressieanalyses zijn twee onafhankelijke variabelen meegenomen: (1) blootstelling aan mediaberichten over schadelijke naalden (1 = ja, 2 = nee), en (2) de score op de eerste nameting van de desbetreffende variabele (attitude, attitudezekerheid, of intentie).

Onderzoeksvraag 3 *'Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet op de hoogte waren van het besluit van de overheid om uit voorzorg de naalden voorlopig niet meer te gebruiken?'* werd op dezelfde manier geanalyseerd als onderzoeksvraag 2, maar in plaats van 'blootstelling aan mediaberichten' werd als onafhankelijke variabele meegenomen 'bekendheid met het besluit van de overheid om de naalden niet te gebruiken' (1 = ja, 2 = nee).

Bij onderzoeksvraag 4 *'Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van blootstelling aan berichten over de ondeugdelijke naalden tussen moeders in de beide onderzoekscondities van het grootschalig educatief veldexperiment dat aan die berichtgeving vooraf ging?'* zijn de variabelen 'blootstelling aan mediaberichten' (1 = ja, 2 = nee) en 'conditie' (1 = controlegroep, 2 = experimentele groep) gecentreerd en is een interactievariabele aangemaakt ('blootstelling aan mediaberichten * conditie'). Vervolgens zijn drie meervoudige lineaire regressieanalyses uitgevoerd met als afhankelijke variabele de scores op de tweede nameting (attitude, attitudezekerheid, intentie), en als onafhankelijke variabelen (a) de scores op dezelfde variabelen op de eerste nameting, (b) blootstelling aan mediaberichten (gecentreerd), (c) conditie (gecentreerd) en (d) de interactie blootstelling en conditie.

Onderzoeksvraag 5 *'Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van kennis over het besluit van de overheid om de naalden uit voorzorg niet te gebruiken tussen de moeders in de beide onderzoekscondities van dat grootschalig educatief veldexperiment?'* is op dezelfde manier onderzocht als onderzoeksvraag 4, alleen is in de regressieanalyses de variabele 'blootstelling aan mediaberichten' vervangen door 'bekendheid met het besluit van de overheid om de naalden niet te gebruiken' (1 = ja, 2 = nee) (gecentreerd).

Bij alle analyses is een overschrijdingskans van $p < .05$ gehanteerd.

3 Resultaten

Ten tijde van de tweede nameting bedroeg de gemiddelde leeftijd van de responderende moeders 43,30 jaar (SD = 4,62). Van hen hadden er 205 (59%) op enigerlei wijze iets vernomen over het gebruik van mogelijk ondeugdelijke naalden. Tabel 2 geeft aan via welke kanalen die berichtgeving tot hen was gekomen. Op deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk, waardoor het totaal van de tabel hoger uitkomt dan 205.

Tabel 1: Items uit de vragenlijst zoals voorgelegd in de 1^e en 2^e nameting van het online educatieve experiment (N=348): variabelen/items, Cronbach's α , gemiddelde (M) en standaard deviatie (SD)

Variabelen en items	α	1 ^e nameting		2 ^e nameting	
		M	SD	M	SD
Attitude	0,98	4,86	1,76	4,71	1,89
Mijn dochter laten inenten tegen HPV vind ik (7-puntsschaal):					
- Heel erg slecht - Heel erg goed					
- Zeer onwenselijk - Zeer wenselijk					
- Heel erg onbelangrijk - Heel erg belangrijk					
Attitudezekerheid		5,65	1,49	5,74	1,37
- Hoe zeker bent u van uw mening over de HPV-inenting? (7-puntsschaal)					
Intentie	0,95	5,04	2,24	4,76	2,40
- Bent u van plan om uw dochter te laten inenten tegen HPV? / Als u opnieuw voor de keuze zou komen te staan om uw dochter te laten inenten tegen HPV, zou u haar dan laten inenten tegen HPV? (7-puntsschaal)					
- Hoe groot is de kans dat u uw dochter laat inenten tegen HPV? (7-puntsschaal)					
				Ja	Nee
				N (%)	N (%)
Blootstelling aan mediaberichten					
- Onlangs zijn in de media berichten verschenen over het gebruik van naalden bij de HPV-inenting die schadelijk zouden kunnen zijn voor de gezondheid. Heeft u over deze berichten gehoord? (ja/nee)				205 (59%)	143 (41%)
- Bekendheid met besluit van de overheid					
- De overheid heeft naar aanleiding van die berichten besloten die naalden uit voorzorg niet langer te gebruiken totdat uit nader onderzoek blijkt dat de naalden veilig zijn. Bent u op de hoogte van dit besluit van de overheid? (ja/nee)*				178 (87%)	27 (13%)

*Het percentage is gebaseerd op de 205 mensen die over deze berichten hadden gehoord.

Tabel 2: Typen kanalen via welke respondenten (N = 205) hadden vernomen van het gebruik van mogelijk ondeugdelijke naalden

Type medium	# respondenten (%)
Televisie	139 (68%)
Internet (bv. een nieuwssite, forum)	65 (32%)
Krant	54 (26%)
Radio	51 (25%)
Sociale media	29 (14%)
Vrienden/kennissen	21 (10%)
Anders	17 (8%)

Aan deze 205 respondenten is tevens gevraagd of zij bekend waren met het besluit van de overheid om de naalden uit voorzorg niet te gebruiken. Daarop antwoordden 178 respondenten (87%) bevestigend.

Onderzoeksvraag 1. Zijn de attitude en intentie veranderd in de periode waarin de media berichten verschenen over het gebruik van ondeugdelijke naalden?

Tabel 3 geeft de scores op attitude, attitudezekerheid en intentie weer op de eerste en de tweede nameting. Verder zijn de scores uitgesplitst op basis van blootstelling aan de berichtgeving over ondeugdelijke naalden en bekendheid met het besluit van de overheid om die naalden voorlopig niet meer te gebruiken.

De resultaten waren als volgt:

- Attitude was op de tweede nameting ($M = 4,71$; $SD = 1,89$) significant lager dan op de eerste nameting ($M = 4,86$; $SD = 1,76$; $p = 0,01$).
- Attitudezekerheid verschilde niet significant tussen de tweede nameting ($M = 5,74$; $SD = 1,37$) en de eerste nameting ($M = 5,65$; $SD = 1,49$; $p = 0,26$).
- Intentie was op de tweede nameting ($M = 4,76$; $SD = 2,40$) significant lager dan op de eerste nameting ($M = 5,04$; $SD = 2,24$; $p < 0,001$).

Tabel 3: Gemiddelden en standaarddeviaties op attitude, attitudezekerheid en intentie

	Blootstelling aan berichtgeving			Bekend met besluit overheid		
	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee
	(N=348)	(N=205)	(N=143)	(N=205)	(N=178)	(N=27)
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
Attitude						
Eerste nameting	4,86 (1,76)	4,97 (1,69)	4,71 (1,84)	4,97 (1,69)	5,00 (1,66)	4,77 (1,91)
Tweede nameting	4,71 (1,89)	4,74 (1,84)	4,67 (2,00)	4,74 (1,84)	4,88 (1,83)	3,82 (1,67)
Attitudezekerheid						
Eerste nameting	5,65 (1,49)	5,56 (1,54)	5,78 (1,41)	5,56 (1,54)	5,54 (1,54)	5,70 (1,56)
Tweede nameting	5,74 (1,37)	5,69 (1,34)	5,80 (1,41)	5,69 (1,34)	5,77 (1,30)	5,19 (1,55)
Intentie						
Eerste nameting	5,04 (2,24)	5,23 (2,10)	4,77 (2,41)	5,23 (2,10)	5,31 (2,06)	4,69 (2,33)
Tweede nameting	4,76 (2,40)	4,90 (2,31)	4,57 (2,51)	4,90 (2,31)	5,05 (2,30)	3,87 (2,21)

Onderzoeksvraag 2. Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet aan berichten over ondeugdelijke naalden zijn blootgesteld?

De resultaten wezen uit dat geen van de afhankelijke variabelen werd voorspeld door blootstelling aan betreffende mediaberichtgeving (zie Tabel 4).

Tabel 4: Invloed van blootstelling aan mediaberichten over mogelijk ondeugdelijke naalden op attitude, attitudezekerheid en intentie van moeders ten aanzien van de HPV-vaccinatie van hun dochter (Beta's en *p*-waarden van de meervoudige lineaire regressieanalyses).

	β	<i>p</i>
Attitude (2e nameting)		
Attitude (1e nameting)	0,83	0,00
Blootstelling aan mediaberichten*	0,05	0,14
Attitudezekerheid (2e nameting)		
Attitudezekerheid (1e nameting)	0,51	0,00
Blootstelling aan mediaberichten*	0,00	0,98
Intentie (2e nameting)		
Intentie (1e nameting)	0,85	0,00
Blootstelling aan mediaberichten*	0,02	0,48

*1 = ja, 2 = nee.

Onderzoeksvraag 3: Zijn er verschillen in de mogelijke verandering in attitude en intentie tussen moeders die wel versus niet op de hoogte waren van het besluit van de overheid om uit voorzorg de naalden voorlopig niet meer te gebruiken?

Deze analyses wezen uit dat elk van de drie afhankelijke variabelen significant werden voorspeld door bekendheid met het besluit van de overheid om de naalden

uit voorzorg niet te gebruiken (zie Tabel 5). De bekendheid met dat besluit had in elk van de drie analyses een positieve invloed op de afhankelijke variabele (attitude, attitudezekerheid, of intentie). Moeders die bekend waren met het besluit van de overheid waren op de tweede nameting positiever over de HPV-vaccinatie (d.w.z., positievere attitude, meer zeker over hun attitude, en een positievere intentie) dan moeders die niet bekend waren met het besluit van de overheid.

Tabel 5: Invloed van bekendheid met het besluit van de overheid op attitude, attitudezekerheid en intentie van moeders ten aanzien van de HPV-vaccinatie van hun dochter (Beta's en *p*-waarden van de meervoudige lineaire regressieanalyses).

	β	<i>p</i>
Attitude (2e nameting)		
Attitude (1e nameting)	0,77	0,00
Bekend met besluit overheid*	-0,16	0,00
Attitudezekerheid (2e nameting)		
Attitudezekerheid (1e nameting)	0,40	0,00
Bekend met besluit overheid*	-0,16	0,01
Intentie (2e nameting)		
Intentie (1e nameting)	0,77	0,00
Bekend met besluit overheid*	-0,11	0,01

*1 = ja, 2 = nee.

Onderzoeksvraag 4: Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van blootstelling aan berichten over de ondeugdelijke naalden tussen moeders in de beide onderzoekscondities van het grootschalig educatief veldexperiment dat aan die berichtgeving vooraf ging?

Deze analyses toonden geen significant interactie-effect van onderzoeksconditie en blootstelling aan de berichten (zie Tabel 6). Dus de invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van blootstelling aan berichten over ondeugdelijke naalden verschilt niet tussen moeders in beide onderzoekscondities van het grootschalige educatieve veldexperiment.

Onderzoeksvraag 5: Verschilt de mogelijke invloed op verandering in attitude en intentie als gevolg van kennis over het besluit van de overheid om de naalden uit voorzorg niet te gebruiken tussen de moeders in de beide onderzoekscondities van dat grootschalig educatief veldexperiment?

Uit tabel 7 is af te lezen dat bekendheid met het besluit van de overheid alleen interacteerde met conditie bij intentie als criterium variabele: bekendheid met het besluit van de overheid had een positieve invloed op intentie in de interventiegroep. Dus, vergeleken met moeders in de controlegroep van het educatieve veldexperiment, werd de intentie van moeders die hadden blootgestaan aan de experimentele online educatieve interventie positiever beïnvloed door kennis over het besluit van de overheid om naalden uit voorzorg niet te gebruiken.

Tabel 6: Tweewegsinteractie tussen blootstelling en conditie op attitude, attitudezekerheid en intentie van moeders ten aanzien van de HPV-vaccinatie van hun dochter (Beta's en p -waarden van de meervoudige lineaire regressieanalyses).

	β	p
Attitude (2e nameting)		
Attitude (1e nameting)	0,83	0,00
Blootstelling aan mediaberichten	0,05	0,14
Conditie	0,01	0,80
Blootstelling*Conditie	0,04	0,26
Attitudezekerheid (2e nameting)		
Attitudezekerheid (1e nameting)	0,51	0,00
Blootstelling aan mediaberichten	0,00	0,96
Conditie	0,04	0,38
Blootstelling*Conditie	0,03	0,53
Intentie (2e nameting)		
Intentie (1e nameting)	0,83	0,00
Blootstelling aan mediaberichten	0,02	0,57
Conditie	-0,04	0,18
Blootstelling*Conditie	0,01	0,84

Tabel 7: Tweewegsinteractie tussen bekendheid en conditie op attitude, attitudezekerheid en intentie van moeders ten aanzien van de HPV-vaccinatie van hun dochter (Beta's en p -waarden van de meervoudige lineaire regressieanalyses).

	β	p
Attitude (2e nameting)		
Attitude (1e nameting)	0,77	0,00
Bekend met besluit overheid	-0,16	0,00
Conditie	-0,02	0,61
Bekendheid*Conditie	-0,01	0,87
Attitudezekerheid (2e nameting)		
Attitudezekerheid (1e nameting)	0,40	0,00
Bekend met besluit overheid	-0,16	0,01
Conditie	0,02	0,75
Bekendheid*Conditie	0,01	0,84
Intentie (2e nameting)		
Intentie (1e nameting)	0,77	0,00
Bekend met besluit overheid	-0,11	0,01
Conditie	-0,04	0,35
Bekendheid*Conditie	-0,10	0,03

4 Conclusies

Dit onderzoek is opgezet omdat zich een unieke kans voordeed om te onderzoeken of berichtgeving over ondeugdelijke naalden in de media van invloed was op de attitude, attitudezekerheid en intentie van moeders om hun dochters te laten vaccineren tegen HPV. De resultaten tonen dat deze media-aandacht een significant negatieve impact heeft gehad op de attitude en intentie van de moeders (niet op attitudezekerheid). Deze veranderingen waren echter niet geassocieerd met de zelf-gerapporteerde blootstelling aan die negatieve mediaberichtgeving. Zelf-gerapporteerde blootstelling aan die berichtgeving had dus geen significant direct effect op de attitude, attitudezekerheid of intentie. Voor bekendheid met het besluit van de overheid gold dat wel: deelnemers die bekend waren met het besluit van de overheid hadden minder negatieve scores op de attitude en intentie na controle voor de scores op de 1^e nameting dan deelnemers die niet bekend waren met dat besluit. Daarnaast voelden de respondenten die bekend waren met het besluit van de overheid zich meer zeker van hun attitude dan respondenten die van dit besluit niet op de hoogte waren.

Tot slot toonden de resultaten aan dat de sterkte van het verband tussen blootstelling aan de berichtgeving en de afhankelijke variabelen niet verschilde tussen respondenten in de beide condities van het voorafgaande educatieve veldexperiment. Met andere woorden, de moeders die vooraf de experimentele online voorlichting over HPV hadden ontvangen bleken niet significant beter bestand tegen de negatieve berichtgeving over de naalden dan de moeders die eveneens op de hoogte waren van de berichten, maar die deze voorlichting niet hadden ontvangen. Dat verschil werd wel gevonden voor bekendheid met het besluit van de overheid om tot nadere orde de naalden niet langer te gebruiken. Voor moeders die vooraf de experimentele voorlichting ontvingen had bekendheid met dat overheidsbesluit een significant positievere impact op hun intentie dan voor de moeders die die voorlichting niet ontvingen.

Een enkele kanttekening over de hardheid van deze conclusies is op zijn plaats. De steekproef voor dit onderzoek betroffen moeders uit een bestaand telepanel die eerder deel uitmaakten van de grotere steekproef van moeders die hadden deelgenomen aan een effectiviteitsstudie naar een experimentele online voorlichtingskundige interventie over de HPV-vaccinatie van hun dochters. Deze steekproef is niet geheel representatief, met name omdat autochtone moeders en moeders met een hoger opleidingsniveau zijn oververtegenwoordigd. Dat beperkt in elk geval de generaliseerbaarheid wat betreft de gepresenteerde gemiddelden en standaarddeviaties van de variabelen. Daarnaast is het echter aannemelijk dat de geldigheid van de resultaten van de getoonde effectanalyses beduidend minder worden geschaad door selectiebias, omdat deze gebaseerd zijn op correlatieve analyses. Wel gelden de conclusies over de effecten van de eerder ontvangen voorlichting in het kader van het experimentele veldexperiment als tentatief vanwege een te geringe power.

Al met al kan worden geconcludeerd dat de berichtgeving over mogelijk ondeugdelijke naalden een negatieve impact heeft gehad op de attitudes en intenties van moeders om hun dochters te laten vaccineren tegen HPV. Bekendheid met het daaropvolgende besluit van de overheid om de gewraakte naalden

voorlopig niet meer te gebruiken heeft een beschermend effect gehad. Dit beschermend effect werd nog eens versterkt te kunnen worden door de online getailorde voorlichting over de HPV-vaccinatie die moeders vooraf ontvingen. Deze uitkomst kan worden gezien als een post-hoc bekrachtiging van de juistheid van het besluit van de overheid om direct in te grijpen toen berichten verschenen over de mogelijke onveiligheid van o.a. het Rijksvaccinatieprogramma. Dat besluit had een beschermende impact op een reeds ingezette daling van de vaccinatiebereidheid. Voor vergelijkbare situaties die zich mogelijk in de toekomst voordoen loont het dus de moeite om de bekendheid van dergelijk overheidsingrijpen zo breed mogelijk onder de doelgroep te verspreiden. Temeer omdat in onderhavig onderzoek bleek dat dat ruim 1 op de 10 moeders die wisten van de problemen met de naalden, niet op de hoogte waren van de door de overheid getroffen voorzorgsmaatregelen.